

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Навчально-методична розробка програми з курсу

ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Для студентів вищих навчальних закладів
за спеціальністю «Психологія» - 053

Одеса – 2021

УДК: 155.445+370.15

Затверджено рішенням Вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол № 11 від 24.06.2021 року).

Автор *Денисенко А.О.*, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (м. Одеса).

Рецензенти:

Масанов А.В., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Гузенко В.А., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету «Одеська політехніка»

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Ключові поняття курсу.....	6
Опис навчальної дисципліни	9
Критерії оцінювання	11
Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання	17
Програма навчальної дисципліни	17
Структура навчальної дисципліни.....	20
Методи навчання.....	23
Методичне забезпечення.....	23
Методичні рекомендації для самостійної роботи.....	24
Питання до самоконтролю.....	30
Рекомендовані джерела інформації.....	32
Контрольний тест для перевірки знань студентів.....	34

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Форми порушення поведінки у підростаючого покоління за останні десятиліття виявляють тенденцію стрімкого збільшення, вони дуже різноманітні та нерідко мають патологічний характер. Саме в підлітковому віці спостерігається відносний пік цих розладів, який визначається психологічними особливостями, зокрема, негативною внутрішньою установкою до соціальних вимог, неадекватними претензіями до оточення при прагненні самому уникати відповідальності, хронічним емоційним дискомфортом, неефективністю саморегуляції, відсутністю комунікативних умінь і когнітивними спотвореннями реальності.

Результати поширення відхилень у поведінці відображені в офіційною статистикою, яка констатує постійне зростання дитячої бездоглядності, бродяжництва, втягнення в кримінальні угруповання, проституції, суїцидальної та адиктивної поведінки. У більшості випадків це пов'язано з тим, що роль батьків у вихованні дітей знижується, через те, що домінує турбота - добування засобів існування. У зв'язку з цим, дитина знаходиться в соціальному вакуумі, надана самій собі, її інтереси та проблеми мало турбують дорослих - з цього випливає, що вона абсолютно нікому не потрібна.

У сучасних психолого-педагогічних наукових джерелах відхилення в поведінці вивчаються з різних позицій: біогенетичні аспекти досліджуються в роботах П.К. Анохіна, І.В. Байєра, В.В. Ковальова; порушення процесу соціалізації аналізуються С.А. Белічевою, А.І. Борговою, Е.В. Змановською; передумови девіантної поведінки описані Ю.А. Клейберга, В.Д. Менделевича; способи психокорекції запропоновані А.С. Белкиним, О.С. Газманом, Д.В. Четвериковим та іншими вченими.

Незважаючи на численні теоретичні та експериментальні дослідження в різних галузях науки, дана проблема продовжує залишатися однією з актуальних. Відхилення в поведінці мають складну багатофакторну природу, їх

вивчення вимагає реалізації системного підходу, застосування порівняльного аналізу і реалізації міждисциплінарного підходу.

Отже, виникає необхідність систематизувати результати численних досліджень з проблем, що відхиляється і його попередження, об'єднати їх в рамках єдиного прикладного психологічного знання, спрямованого на підвищення ефективності профілактичної роботи щодо запобігання відхилень у поведінці дітей та підлітків.

Навчальна програма будувалась на матеріалах узагальнення вітчизняних та зарубіжних концепцій та теорій психології девіантної поведінки і здійснювалась так, щоб стимулювати студентів до дискусій, критичного осмислення фактів, формування самостійної роботи та висновків. На практичних заняттях студенти мають можливість ознайомитись з методами психодіагностики та психокорекції.

Розроблений курс вміщує наступні напрямки: аналіз сучасних психологічних концепцій; характеристику форм девіантної поведінки та їх провідні детермінанти; специфіку роботи з дітьми, які попали у групу ризику.

Вивчення навчального курсу неможливо без засвоєння певного обсягу знань, який визначається тим, що студент повинен знати:

- категорії дітей з «групи ризику»;
- основні форми девіантної поведінки та її провідні детермінанти;
- принципи профілактичної та психокорекційної роботи.

Вміти:

- використовувати спеціальні методи психодіагностики та психокорекції;
- запроваджувати нові психологічні стратегії;
- застосовувати психологічні знання при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ КУРСУ

Агресія – індивідуальна чи колективна поведінка, спрямована на нанесення фізичної чи психічної шкоди або на знищення іншої людини. Основні форми - агресія реактивна, агресія ворожа, агресія інструментальна й автоагресія. Деякі її прояви служать ознакою розвитку патопсихологічних змін особистості (психопатія, параноя, епілепсія й ін.).

Агресивність характеризує стійку рису особистості, готовність до агресивної поведінки, яка виражається в гніві, злості та діях проти людей, якщо вони заважають задоволенню чи потреби досягненню мети.

Адаптація – пристосування організму, особистості, їхніх систем до характеру окремих впливів чи до нових умов життя у цілому. У залежності від того, у яких умовах і на основі яких механізмів здійснюється пристосування людини до середовища, виділяють різні види адаптації:

1. Фізіологічна - взаємодія різних систем організму.
2. Біологічна - зміна в обміні речовин і функціях органів відповідно життєвому значенню впливів.
3. Сенсорна – зміна чутливості інтенсивності подразника.
4. Психологічна - пристосування людини до існуючих у суспільстві вимогам і критеріям оцінок за рахунок присвоєння норм і цінностей даного суспільства.
5. Соціально-психологічна – постійний процес інтеграції індивіда в суспільстві, а також процес активного пристосування людини до умов соціального середовища й результат даного процесу. Досягається шляхом формування самосвідомості та рольової поведінки, здатності самоконтролю і самообслуговування, здатності до адекватних зв'язків з навколишнім. Розрізняють активну (перевага активного впливу на соціальне середовище) і пасивну (пасивне і комфортне прийняття мети й орієнтацій ціннісних груп) типи адаптації.

Варто враховувати, що дані види можуть взаємодіяти та виявлятися одночасно. Для успішної адаптації необхідно керувати своєю поведінкою, виробляти готовність до доцільних дій у нових обставинах життя.

Адиктивна поведінка характеризує зловживання різних речовин, які змінюють психічний стан, включаючи алкоголь і паління тютюну, до того, як від них сформувалася залежність.

Акцентуація характеру – крайні варіанти норми, при яких окремі риси характеру надмірно посилені, унаслідок чого виявляється виборча уразливість у відношенні визначеного роду психогенних впливів при гарній і навіть підвищеній стійкості до інших (А.Е. Лічко).

Виховання - діяльність по передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду; планомірна і цілеспрямована дія на свідомість та поведінку людини з метою формування визначених установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, які забезпечують умови її розвитку, підготовку до громадського життя і праці.

Девіантна (розлад) поведінка - стійка поведінка особистості, яка відхиляється від найбільш важливих соціальних норм, заподіює реальний збиток суспільству чи самій особистості й супроводжується соціальною дезадаптацією.

Дезадаптація характеризує стан зниженої здатності приймати та виконувати вимоги середовища як особистісно значущі, реалізовувати свою індивідуальність у конкретних соціальних умовах.

Соціальні прояви *дезадаптації* розкривають знижене навчання, хронічну чи виражену неуспішність у життєво важливих сферах, конфлікти з законом і ізоляцію.

Поведінка - це особлива форма діяльності, коли мотивація дій із предметного плану переходить у план індивідуально-суспільних відносин. У її основі лежить соціально-обумовлена, опосередкована мовою й іншими знаково-значенневими системами діяльність, типовою формою якої виступає - праця, а атрибутом - спілкування.

Нестандартна поведінка розкриває форму нового мислення, нових ідей та дій, які виходять за рамки соціальних стереотипів поведінки.

Деструктивна поведінка характеризує дії, спрямовані на порушення соціальних норм. У своїй структурі підрозділяється на зовнішньодеструктивну поведінку (адиктивна - використання речовин з метою відходу від реальності, антисоціальна - дії, які порушують закони та права інших людей) і внутрішньодеструктивну (суїцидальна, конформістська - позбавлення індивідуальності, нарцистична - почуття власної грандіозності, фанатична - прихильність чужим поглядам, аутистична - заглибленість у світ власних фантазій) поведінку.

Психологічні ситуаційно-особистісні реакції - минущі ситуаційно обумовлені відхилення в поведінці дитини чи підлітка, які виявляються переважно у визначеному мікросередовищі, мають чітку психологічну спрямованість на адресу визначених осіб, не ведуть до тимчасового порушення соціальної адаптації і не супроводжуються соматовегетативними розладами.

Виділяють наступні реакції:

Реакція активної опозиції - виражається в брутальності, неслухняності, зухвалій поведінці, у відмовленнях виконувати доручення.

Реакція пасивної опозиції - виявляється у відмові від їжі та виконанні вимог і доручень, суїцидальної поведінки.

Реакція імітації характеризує прагнення в усьому наслідувати визначеної особи чи образу.

Реакція компенсації - бажання сховати чи заповнити свою слабкість, неспроможність в одній сфері діяльності успіхом в іншій.

Реакція гіперкомпенсації - прагнення домогтися вищих результатів саме в тій сфері, де дитина виявилася неспроможною.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: Соціальні та поведінкові науки ОПП: Психологія Спеціальність: 053 Психологія	Статус дисципліни: Вибіркова	
Модулів – 1		Мова навчання: українська	
Змістових модулів – 2		Рік навчання: 3-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: розробка психокорекційної програми		Семестр: 6-й	
		Лекції	
		24 год.	6 год
		Практичні, семінарські	
		24 год.	6 год.
		Самостійна робота	
Загальна кількість годин – 120 год		48 год.	84 год.
	Індивідуальні завдання:		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4	24 год.	24 год.	
	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)		
		Вид контролю: розр. конт. робота	

Мета навчальної дисципліни: створення науково-теоретичного підґрунтя для оволодіння професійними знаннями щодо особливостей формування девіантної поведінки, ознайомлення з поняттями та механізмами її формування, методами психодіагностики та психокорекції, здатності до застосування психологічних знань в умовах професійної діяльності.

Передумови для вивчення дисципліни: паралельно з вивченням навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки» студенти мають вивчати такі навчальні дисципліни, як «Вікова психологія», «Психологія особистості»,

«Соціальна психологія», «Педагогічна психологія», «Психодіагностика», «Психологія сім'ї», «Основи психологічного консультування».

Очікувані програмні результати навчання:

1. Аналізувати та пояснювати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій і методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, здатність свідомої саморегуляції в умовах впливу медіасередовища.

Міждисциплінарні зв'язки: «Вікова психологія», «Психологія особистості», «Соціальна психологія», «Педагогічна психологія», «Психодіагностика», «Психологія сім'ї», «Основи психологічного консультування», «Психотерапія» тощо.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Студент не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем.
	3 бали	Відповіді на запитання формальні, не наведено прикладів практичного використання.
	5 бал	Студент бере активну участь у практичному занятті. Висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади.
Підготовка реферату	0 балів	Завдання не виконано.
	5 балів	Реферат відповідає вимогам, але відповіді студента не всі обґрунтовані
	10 бал	Реферат відповідає вимогам, відповіді студента відповіді повні, логічні.
Розробка психологічних рекомендацій до проблемних ситуацій	0 балів	Завдання не виконано.
	6 бал	Завдання виконано формально, без власних роздумів.
	10 бал	Завдання виконано з творчим підходом, розгорнуте, цікаве, відрізняється власними роздумами, висновками.
Психодіагностичне обстеження та розробка психологічних рекомендацій	0 балів	Відсутність психодіагностичного обстеження
	5 бал	Аналіз психодіагностичного обстеження проведено вірно, але відсутні психологічні рекомендації.
	10 бал	Аналіз психодіагностичного обстеження проведено вірно, але психологічні рекомендації розроблено формально.

	15 бал	Завдання виконано вірно, з творчим підходом
Написання рецензій на худ. фільми	0 балів	Завдання не виконано.
	6 бал	Завдання виконано формально, без власних роздумів.
	10 бал	Завдання виконано з творчим підходом, відрізняється власними роздумами.
Розробка психокорекційної програми	0 балів	Відсутність психокорекційної програми
	10 бал	Завдання виконано формально, є помилки у розробці
	20 бал	Завдання виконано відповідно вимогам

Критерії оцінювання підсумкового контролю

бали	Критерії
0 балів	Відповіді на запитання відсутні.
1-3 балів	Відповіді на запитання неповні, невпевнені.
4-6 балів	Здобувач вищої освіти не вміє логічно думати, робити власні висновки. Відповіді на запитання формальні, книжкові. Не наведено прикладів практичного використання.
7-9 балів	Відповіді на запитання загалом правильні, проте наявні помилки у визначеннях. Здобувач вищої освіти намагається робити власні висновки, наводить приклади практичного використання в освітньому процесі.
10 балів	Здобувач вищої освіти вміє розмірковувати, робити власні висновки. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, з прикладами практичного використання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90– 100 А)	<p>Здобувач вищої освіти має ґрунтовні знання про: категорії дітей з «групи ризику»; основні форми девіантної поведінки та її провідні детермінанти. На високому рівні визначає основні принципи профілактичної роботи девіантної поведінки. Усні відповіді повні, логічні й обґрунтовані. На високому рівні вміє: використовувати спеціальні методи психодіагностики та психокорекції; запроваджувати нові психологічні стратегії; застосовувати психологічні знання при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності. На високому рівні виявляє розуміння як застосовувати знання у практичних ситуаціях; предметну область та професійну діяльність. Усвідомлює як збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел; самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження; застосовувати знання у практичних ситуаціях. На високому рівні може організовувати та здійснювати психологічне дослідження; розробляти психологічні рекомендації та психокорекційні програми; надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). Виявляє творчий підхід у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.</p>
Добре (82-89 В)	<p>Здобувач вищої освіти має достатні знання про: категорії дітей з «групи ризику»; основні форми девіантної поведінки та її провідні детермінанти. Усні відповіді повні, логічні, натомість не завжди обґрунтовані. На достатньому рівні визначає основні принципи профілактичної роботи девіантної поведінки; спеціальні методи психодіагностики та психокорекції; як застосовувати психологічні знання при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності. Проте подекуди не може запроваджувати нові психологічні стратегії. Виявляє розуміння як застосовувати знання у практичних ситуаціях;</p>

	<p>предметну область та професійну діяльність; збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. Однак припускається незначних помилок. Достатньо усвідомлено може вибирати методи дослідження з урахуванням конкретних умов, організовувати та здійснювати психологічне дослідження, розробляти психологічні рекомендації та психокорекційні програми. Однак не досить чітко може надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову), потребує незначної допомоги з боку викладача. Виявляє творчий підхід у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.</p>
<p>Добре (74-81 С)</p>	<p>Здобувач вищої освіти має знання про: категорії дітей з «групи ризику»; основні форми девіантної поведінки та її провідні детермінанти. У визначенні понять припускається певних помилок. Усні відповіді повні, логічні, натомість не завжди обґрунтовані. На середньому рівні володіє основними принципами профілактичної роботи девіантної поведінки; спеціальними методами психодіагностики та психокорекції; застосуванням психологічних знань при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності. Не завжди виявляє розуміння про принципи профілактичної роботи девіантної поведінки; як застосовувати знання у практичних ситуаціях; предметну область та професійну діяльність. Здатний збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел; вибирати методи дослідження з урахуванням конкретних умов, організовувати та здійснювати психологічне дослідження, розробляти психологічні рекомендації. Розробка психокорекційної програми та надання психологічної допомоги потребує незначної допомоги з боку викладача. Виявляє творчий підхід у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.</p>

<p>Задовільно (64-73 D)</p>	<p>Здобувач вищої освіти має недостатні знання про: категорії дітей з «групи ризику»; основні форми девіантної поведінки та її провідні детермінанти; принципи профілактичної роботи девіантної поведінки. Припускає помилки у визначенні основних понять. Усні відповіді не повні, здобувач вищої освіти ускладнюється в їх обґрунтуванні. На задовільному рівні володіє основними принципами профілактичної роботи девіантної поведінки; спеціальними методами психодіагностики та психокорекції; застосуванням психологічних знань при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності. Має труднощі у розумінні принципів профілактичної роботи девіантної поведінки; застосуванні знань у практичних ситуаціях; про предметну область та професійну діяльність. Недоцільно обирає методи дослідження з урахуванням конкретних умов, організовує та здійснює психологічне дослідження. Здатний збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. Під час розробки психологічних рекомендацій та психокорекційної програми потребує значної допомоги з боку викладача. Не може надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). Не виявляє творчого підходу у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.</p>
<p>Задовільно (60-63 E)</p>	<p>Здобувач вищої освіти на репродуктивному рівні має знання про: категорії дітей з «групи ризику»; основні форми девіантної поведінки та її провідні детермінанти; принципи профілактичної роботи девіантної поведінки. Припускає суттєві помилки у визначенні основних понять. Усні відповіді не повні й не обґрунтовані. На низькому рівні володіє спеціальними методами психодіагностики та психокорекції; застосуванням психологічних знань при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності. Має труднощі у розумінні застосування знань у практичних ситуаціях; про предметну область</p>

	<p>та професійну діяльність. Не завжди доцільно вміє збирати та опрацьовувати психологічну інформацію з різних джерел; організовувати та здійснювати психологічне дослідження; обирати методи дослідження з урахуванням конкретних умов, організовувати та здійснювати психологічне дослідження. Не вміє самостійно розробити психологічні рекомендації та психокорекційну програму; надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). Пасивний при виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.</p>
<p>Незадовіл (35-59 FX)</p>	<p>Здобувач вищої освіти має фрагментарні знання про: категорії дітей з «групи ризику»; основні форми девіантної поведінки та її провідні детермінанти; принципи профілактичної роботи девіантної поведінки; спеціальними методами психодіагностики та психокорекції; застосуванням психологічних знань при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності. У визначенні понять припускається грубих помилок. Усні відповіді часткові, не обґрунтовані. Не володіє спеціальними методами психодіагностики та психокорекції; застосуванням психологічних знань при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності. Не розуміє про застосування знань у практичних ситуаціях; предметну область та професійну діяльність. Не усвідомлює як збирати та опрацьовувати психологічну інформацію з різних джерел; організовувати та здійснювати психологічне дослідження; обирати методи дослідження з урахуванням конкретних умов, організовувати та здійснювати психологічне дослідження. Не вміє самостійно розробити психологічні рекомендації та психокорекційну програму; надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). Не виявляє творчого підходу у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.</p>

ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Стандартизовані тести, аналітичні звіти, реферати, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, розран. конт. робота.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Особливості формування девіантної поведінки

Змістовий модуль 1. Психологічні проблеми важковихованості

Тема 1. Принципи прояву важковихованості

Визначення феномену «важкі» діти. Основні психологічні підходи до розуміння явищ важковихованості та соціально-психологічної дезадаптації. Класифікація дітей «групи ризику» (педагогічно запуснені, соціально запуснені, відхилення в стані здоров'я). Чинники виникнення важковихованості (неадекватна самооцінка і рівень домагань, підвищений рівень тривожності, агресивність, соромливість, морально деформовані і протиправні ціннісні орієнтації, наявність угруповань однолітків з негативною спрямованістю). Характеристика та види адаптації.

Тема 2. Родина як соціально-культурне середовище виховання дітей

Провідні принципи та завдання сімейного виховання. Родина як один із провідних факторів у розвитку особливості дитини. Стили сімейного виховання, що сприяють відхиленню в особистісному розвитку дитини: домінуюча і потуральна гіперпротекція, гіпопротекція, емоційне відштовхування, підвищена моральна відповідальність тощо (за А. Лічко, Е. Ейдемільером). Психологічні типи матерів дітей з неврозами. Проблеми психічного здоров'я дітей у неповних родинах. Сімейне насилля та його наслідки для дитини. Зanedбаність як форма емоційного насилля над дитиною.

Тема 3. Характеристика реакцій та особливостей характеру, які впливають на розлад поведінки дітей та підлітків

Ситуативно-особистісні реакції дітей. Типологія акцентуацій характеру: особливості акцентуації характеру та їх різниця від розладу поведінки особистості (В. Бойко, К. Леонгард, А. Лічко). Почуття «дорослості» як суперечність між орієнтацією на самостійність і відсутність відповідного життєвого досвіду, посилення орієнтації на однолітків і зростання залежності поведінки від групових норм.

Змістовий модуль 2. Основні форми девіантної поведінки та її профілактика

Тема 4. Теоретичні підходи щодо визначення девіантної поведінки

Основні концепції розладу поведінки: соціально-правовий (признаки й види соціальних відхилень), медичний (типи й форми) та психологічний (нестандартна й деструктивна поведінка) підходи (Е. Змановська, В. Кондрашенко, Ц. Короленко, В. Менделевич та ін.). Біологічна модель виникнення відхилень, девіацій. Схильність до девіантної поведінки як риса особистості чи ризиковане середовище. Форми девіантної поведінки.

Тема 5. Основні концепції адиктивної поведінки

Розгляд поняття. Фактори ризику адиктивної поведінки (соціальні, психологічні, медично-біологічні). Підлітковий вік як фактор ризику. Класифікація та загальні закономірності хімічної залежності. Характеристика нехімічних адикцій. Профілактика адиктивної поведінки (лікування та реабілітація).

Тема 6. Особливості прояву суїциду

Розгляд основних концепцій. Класифікація, мотиви, прояви та динаміка. Особливості прояву суїцидальної поведінки у дитячому та

підлітковому віці. Фактори підвищеного суїцидального ризику. Профілактика суїцидальної поведінки.

Тема 7. Характеристика сексуальних девіацій

Розвиток сексуальності в онтогенезе (З. Фрейд). Сексуальна активність підлітків. Класифікація та клінічні прояви. Відхилення розладу сексуального потягу. Провідні етапи психокорекції сексуальної поведінки.

Тема 8. Проблема прояву агресії та підліткової делінквентності

Основні поняття і місце в структурі девіантної поведінки. Провідні моделі агресивної поведінки: психодинамічна, етологічна, фрустраційна, поведінкова (А. Адлер, А. Бандура, Л. Берковиц, К. Лоренц, З. Фрейд, К. Хорні та ін.). Характеристика спрямованості, мети та видів агресивної поведінки. Фактори детермінуючі прояв агресії. Типологія агресивної поведінки у підлітків. Мотивація правопорушень неповнолітніх та її провідні детермінанти.

Змістовий модуль 3. Принципи побудови психологічного супроводу дітей-девіантів

Тема 9. Психодіагностичне визначення різних форм девіантної поведінки

Тест на алкоголізм (MAST); тест на виявлення сексуальної аддукції (П. Карнеса); діагностика суїциду; оцінка факторів ризику суїциду; методика Басса-Дарки; Фрайбургський питальник; методика Леонгарда; анкета для виявлення хімічної залежності.

Тема 10. Принципи психокорекції девіантної поведінки

Поняття психологічної корекції. Місце психологічної корекції в діяльності практичного психолога. Специфіка використання інформації в корекційній роботі. Принцип активного залучення батьків і інших значущих осіб до реалізації цілей корекції. Когнітивно-поведінкова психотерапія розладу

поведінки дітей підліткового віку: ефективні прийоми керування поведінкою.
 Організація групової та індивідуальної роботи з важковиховуваними дітьми.
 Принципи розробки психокорекційної програми.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього		у тому числі			Усього		у тому числі		
	го	л	п	інд	ср	го	л	п	інд	ср
<i>Модуль 1. Особливості формування девіантної поведінки</i>										
<i>Змістовий модуль 1. Психологічні проблеми важковихованості</i>										
Тема 1. Принципи прояву важковихованості	10	4	2		4	10	2			8
Тема 2. Родина як соціально-культурне середовище виховання дитини	10	4	2		4	12	2	2		8
Тема 3. Характеристика реакцій та особливостей характеру, що впливають на розлад поведінки дітей та підлітків	8	2	2		4	8				8
Разом за змістовим модулем 1	28	10	6		12	30	4	2		24
<i>Змістовний модуль 2. Основні форми девіантної поведінки та її профілактика</i>										
Тема 4. Теоретичні підходи щодо визначення девіантної поведінки	8	2	2		4	10	2			8
Тема 5. Основні концепції аддиктивної поведінки та її профілактика	8	2	2		4	8				8
Тема 6. Особливості прояву суїциду	8	2	2		4	8				8
Тема 7. Характеристика сексуальних девіацій	8	2	2		4	8				8

Тема 8. Проблема прояву агресії та підліткової делінквентності	10	4	2		4	8				8
Разом за змістовий модуль 2	42	12	10		20	42	2			40
<i>Змістовий модуль 3. Принципи побудови психологічного супроводу дітей-девіантів</i>										
Тема 9. Психодіагностичне визначення різних форм девіантної поведінки	12		4		8	12		2		10
Тема 10. Принципи психокорекції девіантної поведінки	38	2	4	24	8	36		2	24	10
Разом за змістовий модуль 3	50	2	8	24	16	48		4	24	20
Всього за семестр:	120	24	24	24	48	120	6	6	24	84

Теми практичних занять

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин	
		Денна	Заочна
<i>Модуль 1. Особливості формування девіантної поведінки</i>			
1	Тема 1. Принципи прояву важковиховуваності	2	
2	Тема 2. Родина як соціально-культурне середовище виховання дитини	2	2
3	Тема 3. Характеристика реакцій та особливостей характеру, що впливають на розлад поведінки дітей та підлітків	2	
4	Тема 4. Теоретичні підходи щодо визначення девіантної поведінки	2	
5	Тема 5. Основні концепції аддиктивної поведінки та її профілактика	2	
6	Тема 6. Особливості прояву суїциду	2	

7	Тема 7. Характеристика сексуальних девіацій	2	
8	Тема 8. Проблема прояву агресії та підліткової делінквентності	2	
9	Тема 9. Психодіагностичне визначення різних форм девіантної поведінки	4	2
10	Тема 10. Принципи психокорекції девіантної поведінки	4	2
	Усього:	24	6

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
	<i>Модуль 1. Особливості формування девіантної поведінки</i>			
1	Тема 1. Принципи прояву важковиховуваності	4	8	Усне опитування, залік
2	Тема 2. Родина як соціально-культурне середовище виховання дитини	4	8	
3	Тема 3. Характеристика реакцій та особливостей характеру, що впливають на розлад поведінки дітей та підлітків	4	8	
4	Тема 4. Теоретичні підходи щодо визначення девіантної поведінки	4	8	
5	Тема 5. Основні концепції аддиктивної поведінки та її профілактика	4	8	
6	Тема 6. Особливості прояву суїциду	4	8	
7	Тема 7. Характеристика сексуальних девіацій	4	8	
8	Тема 8. Проблема прояву агресії та підліткової делінквентності	4	8	
9	Тема 9. Психодіагностичне визначення різних форм девіантної поведінки	8	10	

10	Тема 10. Принципи психокорекції девіантної поведінки	8	10	
	Разом	48	84	

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ)

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	<i>Модуль 1. Особливості формування девіантної поведінки</i>		
1	Розробка психокорекційної програми для дітей з девіантною поведінкою	24	24
	Разом	24	24

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції із застосуванням презентацій, лекції-діалоги, дебати, дискусії, круглі столи, рольові і ділові ігри, кейс-стаді, вправи.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки».
- *конспекти лекцій;*
- *методичні вказівки та рекомендації;*
- *індивідуальні завдання;*
- *збірники ситуаційних завдань (кейсів);*
- *ілюстративні матеріали;*
- *інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою);*
- *запитання для самоконтролю.*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Головна мета проведення самостійної роботи полягає у необхідності більш широкого огляду тематики курсу з використанням різноманітних рекомендованих матеріалів.

- 1) підготовка та захист реферату (1-10 балів);
- 2) проведення психодіагностичного обстеження та розробка психологічних рекомендацій (1 – 15 балів за діагностика та 1-10 балів за рекомендації);
- 3) методика «Сімейна генограма» Е.Г. Ейдемільера (1 – 5 балів);
- 4) розробка психологічних рекомендацій до проблемних ситуацій (1 – 12 балів);
- 5) перегляд та написання рецензій на художні фільми (1 – 12 балів);
- 6) розробка психокорекційної програми з проблем психодіагностики (1 – 20 балів);
- 7) написання творчої роботи (по бажанню) (1 – 30 балів).

Завдання 1. При захисті реферату максимальна оцінка 10 балів, звертають увагу на доповідь студента, відповіді на питання, а також на оформлення роботи.

Вимоги до оформлення реферату. Сторінки тексту реферату, повинні відповідати формату А4, шрифт 14, полуторний інтервал (допускається написання реферату від руки пастою синього або чорного кольору). Текст реферату варто друкувати, дотримуючи наступних розмірів полів: ліве - 30 мм, праве - 10 мм, верхнє - 25 мм, нижнє - 25 мм.

Обсяг реферату не більше 10 - 12 сторінок. Заголовки структурних елементів реферату й пунктів основної частини варто розташовувати в середині рядка без крапки наприкінці й друкувати прописними буквами, не підкреслюючи. Сторінки реферату варто нумерувати арабськими цифрами, проставляючи праворуч у верхнім полі без крапки наприкінці.

Номера сторінок на титульному аркуші не проставляють.

Структурними елементами реферату є:

- 1) титульний аркуш;
- 2) зміст (із вказівкою номерів сторінок);
- 3) введення (актуальність проблеми);
- 4) основна частина (варто ділити на пункти, які повинні містити закінчену інформацію);
- 5) висновки;
- 6) список літератури (5 - 7 використаних джерел)

Вимоги	Бали
Реферат повністю відповідає вимогам. Доповідь повністю висвітлює тему, використані результати сучасних наукових досліджень, починаючи з 2000 року, доповідач висловив і обґрунтував свою власну позицію. Студент відповів на всі питання	10
Реферат повністю відповідає вимогам. Доповідь повністю висвітлює тему, використані результати сучасних наукових досліджень, починаючи з 2000 року, доповідач висловив і обґрунтував свою власну позицію. Студент не відповів на всі питання	8
Реферат не повністю відповідає вимогам. Доповідь висвітлює тему, використані результати наукових досліджень до і після 2000 року. Студент не відповів на всі питання	6
Реферат не повністю відповідає вимогам. Доповідь висвітлює тему, використані результати наукових досліджень лише до 2000 року. Студент не відповів на питання	4
Реферат не відповідає вимогам. Доповідь не висвітлює тему, використані результати наукових досліджень лише до 2000 року. Студент не відповів на питання	2
Студент не підготував реферат	0

Доповідь, де автор розкриває суть досліджуваної проблеми, приводить різні точки зору, а також власні погляди на неї. У роботі над доповіддю з'єднуються три якості дослідника: уміння провести дослідження, уміння піднести результати слухачам, уміння кваліфіковано відповісти на питання. Відмітною його рисою є науковий, академічний стиль, тобто зовсім особливий спосіб подачі текстового матеріалу, найбільш підходящий для написання навчальних і наукових праць. Даний стиль визначає наступні норми: часто вживаються слова іноземного походження, різні терміни; уживаються вступні конструкції типу «відповідно», «на наш погляд»; авторська позиція повинна бути як можна менш виражена, тобто не використовувати слова «я зробив, я вважаю».

Структура доповіді: актуальність проблеми, аналіз теоретичних підходів та висновки.

п/п №	Теми рефератів (творчих робіт)
1	Методи виховання та їх психологічні механізми
2	Труднощі у навчанні „важковиховуваних” дітей
3	Соціальне оточення і його вплив на розвиток особистості
4	Труднощі практичного психолога у роботі з «важкими» дітьми
5	Проблема взаємодії між учнем та вчителем
6	Правопорушення неповнолітніх
7	Наркоманія серед молоді та засоби її корекції
8	Насильство в середовищі підлітків
9	Особливості психотерапії раннього алкоголізму
10	Криза родини та її вплив та розвиток дитини
11	Специфіка роботи з невстигаючими учнями
12	Проблеми інтелектуальної пасивності учнів
13	Вплив асоціальних та антисоціальних груп на розвиток дитини

14	Профілактика гіперактивної та сексуальної поведінки
15	Труднощі у навчанні „важковиховуваних” дітей
16	Провідні чинники затримання розумового розвитку у дітей
17	Профілактика девіантної поведінки
18	Емоційний розвиток дитини у неповній родині
20	Родина як соціально-культурне середовище виховання та розвитку особистості
21	Особливості прояву суїциду
22	Характеристика сексуальних девіацій
23	Проблема прояву агресії та підліткової делінквентності

Завдання 2. Діагностика 4 підлітків (два з повної родини та 2 з неповної родини) за методиками: Исследование личности с помощью Фрайбургского личностного опросника (FPI); «Склонность к отклоняющемуся поведению» (А.Н.Орел); «Интернет зависимость» (Т. А. Никитина, А. Ю. Егоров). Для матерів – Тест родительского отношения (А.Я. Варга, В.В. Столин).

Завдання 3. Проективна методика «Семейная генограмма» Э.Г. Эйдемиллера. Ваша родина, описуємо – 3 покоління (ви, ваші батьки з іншими дітьми, ваші бабусі та дідусі з дітьми).

Завдання 4. Розробка психологічних рекомендацій до проблемних ситуацій
За кожним завданням необхідно розписати методи роботи (шляхи її вирішення).

Варіант 1

1. Поясніть, у чому проявляється адиктивна поведінка особистості.
2. Складіть орієнтовну схему психологічного вивчення важковиховуваної дитини молодшого шкільного віку.
3. Визначте можливі чинники, що сприяли проявам важковихованості в такій ситуації.

Оля в дитинстві була жвавою, веселою, товариською дівчинкою. Охоче ходила до школи, але великих успіхів у навчанні не виявляла. Зараз вона у 9

класі, часто пропускає заняття, погано вчиться, з однокласниками практично не спілкується. Приділяє надмірну увагу власній зовнішності. Її бачать у товаристві старших дівчат і дорослих чоловіків, з якими вона курить, вживає алкоголь. Мати, коментуючи поведінку дівчинки, зауважує, що головне для жінки — добре вийти заміж, тож нічого поганого в тому, що дочка вже підшукує собі пару, немає.

Складіть план психологічної допомоги Ользі.

4. Проведіть спостереження за важковиховуваною дитиною (за вашим вибором) і подайте його результати. Визначте можливі психологічні проблеми важковиховуваності.

Варіант 2

1. Поясніть, чому суїцид вважається проявом девіантної поведінки особистості.
2. Складіть орієнтовну схему психологічного вивчення важковиховуваного дошкільника.
3. Визначте можливі чинники, що сприяли проявам важковиховуваності в такій ситуації.

Сергій Н., 16 років, активно вживає наркотики. Мати — інженер, за характером дратівлива, часто підвищує голос у спілкуванні з сином. Батько зловживав алкоголем, вихованням сина не займався, не живе з сім'єю понад 10 років. Сергій в 14 років у зв'язку з тривалим відрядженням матері протягом року жив у бабусі й дідуся. Практично не вчився. Зараз учиться в ПТУ, вільний час проводить у компанії однолітків, з якими вперше і спробував наркотики. Складіть план психологічної допомоги Сергію Н.

4. Проведіть спостереження за важковиховуваною дитиною (за вашим вибором) і подайте його результати. Визначте можливі психологічні проблеми важковиховуваності в даному випадку.

Варіант 3

1. Поясніть, чому неадекватний рівень домагань може спричинити важковиховуваність.

2. Складіть орієнтовну схему психологічного вивчення важковиховуваного підлітка.

3. Визначте можливі фактори, які сприяли проявам важковиховуваності в такій ситуації.

Олексій Д., учень 8-го класу. Мати — деспотична, захоплена роботою і професійною кар'єрою. Батько — м'який, товариський, працює звичайним службовцем, отримуючи невелику зарплату. Олексій в дитинстві займався музикою, спортом. Зараз всі додаткові заняття кинув, та й у школі навчається не дуже добре. Вперше алкоголь спробував у 12 років разом з товаришами. Було погано, але не кинув, обґрунтовуючи це тим, що не міг “зрадити товаришів”. Складіть план психологічної допомоги Олексію Д.

4. Проведіть спостереження за важковиховуваною дитиною (за вашим вибором) і подайте його результати. Визначте можливі психологічні проблеми важковиховуваності.

Варіант 4

1. Поясніть, у чому проявляється різниця між девіантною і делінквентною поведінкою особистості.

2. Складіть орієнтовну схему психологічного вивчення важковиховуваного старшого школяра.

3. Визначте можливі чинники, що сприяли проявам важковиховуваності в такій ситуації.

Мати звернулася по консультацію до психолога з проханням допомогти у вихованні дочки 14 років, яка стала дратівливою, часто взагалі відмовляється розмовляти з нею, гірше стала вчитися в школі. Мати багато працює, часто їздить у відрядження, через що дівчинка живе то в сім'ї колишнього чоловіка, то в його батьків, то в батьків матері. Під час бесіди з дівчинкою виявилось, що в кожній сім'ї прискіпливо розпитують її про інші сім'ї, часто негативно відзиваючись про них, а про свої справи забороняють розповідати. Визначте основні напрями подання психологічної допомоги в цьому випадку.

4. Проведіть спостереження за важковиховуваною дитиною (за вашим вибором) і подайте його результати. Визначте можливі психологічні проблеми важковиховуваності.

Варіант 5

1. Поясніть, чому негативне ставлення до себе може спричинити важковиховуваність особистості.

2. Складіть орієнтовну схему психологічного вивчення особистості важковиховуваного юнака.

3. Визначте можливі чинники, що сприяли проявам важковиховуваності в такій ситуації.

Василь Л., учень 7-го класу. Погано вчиться, часто пропускає уроки. Коли приходиться до школи, часто порушує дисципліну, на зауваження реагує або грубістю, або тим, що взагалі уходить зі школи, хизуючись перед однокласниками тим, що йому все можна, адже він вже “відзначився”, потрапивши через хуліганство (розбив вікна у торговельному кіоску) на облік до міліції. Складіть план психологічної допомоги Василю.

4. Проведіть спостереження за важковиховуваною дитиною (за вашим вибором) і подайте його результати. Визначте можливі психологічні проблеми важковиховуваності.

Завдання 5. Перегляд і написання рецензії на х/ф: «Мужики», «Мачеха», «Молода и прекрасна», «Араховый сокол», «Чудо».

Завдання 6. Розробка психокорекційної програми ( ) за результати психодіагностики.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

1. Основні принципи та завдання сімейного виховання
2. Психотерапія та психокорекція аномальної сексуальної поведінки
3. Сучасна постановка проблеми «важковихованих» дітей в психології
4. Класифікація та структура девіантної поведінки

5. Наркоманія серед підлітків
6. Чинники раннього алкоголізму у підлітковому віці
7. Психологія неповнолітніх правопорушників
8. Характеристика сексуальних девіацій
9. Ситуаційно-особистісні реакції підлітків
10. Основні форми суїцидальної поведінки
11. Фактори ризику адиктивної поведінки
12. Труднощі у навчанні «важковиховуваних» дітей
13. Загальні закономірності хімічної залежності
14. Фактори, що впливають на прояв агресії
15. Соціальне оточення і його вплив на розвиток особистості
16. Клініко-психологічний аналіз факторів, що детермінують прояв суїциду
17. Психодіагностика при роботі з «важкими» підлітками
18. Психотерапія та її ефективність у роботі з «важкими» дітьми
19. Методи психокорекції девіантної поведінки
20. Теоретичні підходи (моделі) агресивної поведінки
21. Психотерапевтичні методи при профілактиці суїциду
22. Типологія акцентуацій характеру
23. Профілактика адиктивної поведінки
24. Психодіагностика різних форм девіантної поведінки
25. Причини затримки розумового розвитку у дітей
26. Проблеми інтелектуальної пасивності учнів

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова

1. Агрессия у детей и подростков: учебное пособие / Ред. Н.М. Платонова. Сан- Петербург: Речь, 2004. 336 с.
2. Бреслав Г.Э. Психологическая коррекция детской и подростковой агрессивности: Учебное пособие для специалистов и дилетантов. СПб.: Речь, 2006. 144 с.
3. Денисенко А.А. Отклонения в поведении несовершеннолетних: Профилактика и диагностика: учебное пособие. Одесса: Феникс, 2011. 304 с.
4. Діденко, С. В. Психологія сексуальності : підручник. Київ: Академвидав, 2009. 304 с. <http://pidruchniki.ws/1584072036123/>
5. Егоров А.Ю., Игумнов С.А. Расстройства поведения у подростков. Сан- Петербург: Питер, 2005. 427 с.
6. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие для студ. вузов. Москва: Академия, 2003. 288 с.
7. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения: Учебное пособие для вузов. Москва: ТЦ "Сфера", 2003. 160 с.
8. Коргун, Л. Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика : учеб. пособие для студ. психолого-пед. профиля. Одесса: Лерадрук, 2012. 277 с.
9. Ліщинська, О. А. Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі : метод. рекомендації. Київ: Міленіум, 2010. 68 с.
10. Луценко, Ю. А. Діти-правопорушники: що робити? Київ: Шк. світ, 2010. 128 с. <http://do.gendocs.ru>
11. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: навч. посіб. Київ: ВПУ "Київський ун-т", 2002. 308 с.
12. Мамайчук, І. І. Діти з розладами поведінки: психологічна допомога . Київ: Ред. загальнопед. газ., 2012. 120 с.
13. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения: Учебное пособие. Сан- Петербург: Речь, 2005. - 445 с.

14. Протасова Н. И. Психологическая диагностика девиантного поведения несовершеннолетних: Метод. рек. Астрахань: АГПУ, 2000. 26 с.

15. Протасова Н. И. Психологическая помощь детям с девиантным поведением: Метод. рек. Астрахань: АГПУ, 2000. 19 с.

16. Старшенбаум Г.В. Суицидология и кризисная психотерапия. Москва: Когито-Центр, 2016. 376 с.

17. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения. Москва: Владос, 2010. 351 с.

Допоміжна

1. Арзуманов Ю.Л. Психофизиологические основы алкоголизма и наркоманий. Москва, 2001. 124 с.

2. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений. Москва, 2000.

3. Башкатов И.П. Психология асоциально-криминальных групп подростков и молодежи. Москва, 2002.

4. Кондрашенко В.Т., Игумнов С.А. Девиантное поведение у подростков: диагностика, профилактика, коррекция. Минск., 2004.

5. Лапицкий М.А., Ваулин С.В. Суицидальное поведение. Смоленск, 2000.

6. Менделевич В.Д. Наркозависимость и коморбильные расстройства личности. Москва, 2001.

7. Реан А. Психология человека от рождения до смерти. Сан-Петербург, 2002.

8. Першина Л.А. Возрастная психология: учеб. пособие для вузов. Москва: Академический Проект, 2004. 256 с.

9. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед./ Ред. Е.Г. Силяева. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. 192 с.

10. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: учебн. пособие для вузов. Москва: Академический проект; Екатеринбург: «Деловая книга»; <http://psylib.myword.ru>, 2008. 768 с

11. Эйдемиллер Э.Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия: учебн. пособие для врачей и психологов. Сан- Петербург: Речь, 2006. 352 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ:

- мережі "Інтернет" (<http://vocabulary.ru/>; корисні сайти: www. psy.rin.ru;
- auditorium.ru;
- psyho.hotbox.ru;
- psynet.by.ru;
- Lib.com.ua та ін.);
- електронної бібліотеки;
- бібліотеки університету.

КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання - 1 бал за кожну вірну відповідь

1. Розлад поведінки характеризує.....

2. Які з приведених нижче реакцій властиві дітям старшого підліткового віку (підкресліть):

хоббі, реакція відмовлення, опозиція, реакція негативного балансу, емансипація, скинхеди, імітація, дисморфореакція, реакція дезорганізації, компенсація, рефлексіореакція, реакція депривації.

3. «Важковиховувані» діти поділяються на три групи.....

4. Серед провідних чинників ..... виділяють наступні: насильство, посттравмичний стресовий розлад, депресію, дисморфофобію.

5. До адиктивної поведінки відносять:

а) правопорушення	в) суїцид
б) гемблінг	г) сексуальний розлад

6. Назвіть і охарактеризуйте девіантні форми поведінки.....

7. Які існують підходи щодо вивчення розладів поведінки.....

8. Охарактеризуйте наступні типи суїцидів:

еготичне самогубство .....

діадичне самогубство.....

агенеративне самогубство.....

9. До якісних відхилень розладу сексуальної потяги, зв'язаних з порушенням психосексуальної орієнтації відносять.....

10. Серед основних видів ..... розрізняють: хімічні, нехімічні і проміжні.

11. До числа найбільш важливих ..... суїцидального ризику відносять:

психози і погранично психічні розлади; суїцидальні висловлення, повторні дії; підлітковий вік, екстремальні умови; утрату престижу; конфліктну психотравмуючу ситуацію; алкоголізм і наркотики.

12. До... ..... можна віднести: *особливості характеру, знижену толерантність до емоційних завантажень, неповноцінність комунікативних контактних систем, неадекватну самооцінку, відсутність життєвої мети.*

13. До якій з форм відхилення відносяться наступні визначення:

Наслідок соціально-психологічної дезадаптації особистості в умовах пережитого мікросоціального конфлікту .....

Відхилення від норми дій, у яких реалізується внутрішнє спонукання людини, що виявляється у практичних діях і судженнях .....

Зловживання різними речовинами, які змінюють психічний стан, до того як від них сформувалася залежність .....

14. До нехімічних адикцій відносять:

а) роботогалізм   в) бестіалізм

б) фрустрацію   г) класичний делірій

15. Суспільні процеси, соціальні групи, мікросоціальна середовище - це

....., які обумовлюють розлади поведінки.

16. До психологічних факторів, які сприяють формуванню адиктивної поведінки підлітків відносять.....

17. Такі критерії, як поява індивідуальної психічної залежності, підвищення толерантності до алкоголю, втрата блювотного рефлексу, відсутність апетиту, часткова втрата пам'яті - характерні для .....

18. Припинення вживання нікотину викликає розвиток абстинентного синдрому; паління виникає у відповідь на стрес чи нудьгу; зміна рівня нікотину в мозку після вдихання диму приводить до приємного відчуття. Перераховані компоненти приводять до... ..

19. Основні принципи та завдання сімейного виховання – це .....

20. Методи психокорекції важковиховуваних дітей .....